

ABD-SUUDİ ARABİSTAN SİLAH ANLAŞMASI

Ferhat PİRİNÇÇİ*

Özet

Dünya genelindeki silah ticareti hacmi 2000'li yıllarda ortalama olarak yılda 30 milyar doların altında seyrederken, Obama yönetiminin Suudi Arabistan'la anlaşmaya vardığını açıkladığı ve Kongre'ye bildirdiği silah paketi, 60 milyar dolardan fazla tutmaktadır. Tutar dikkate alındığında, bu anlaşma sadece Orta Doğu açısından değil; dünya silah ticareti açısından da rekor niteliğinde bir silah satışı olmuştur. İdeolojik kamplaşmanın son derece yoğun olduğu Soğuk Savaş döneminde bile gerek Blok üyelerine gerekse diğer müttefiklerine ekonomik açıdan bu kadar kapsamlı bir silah satışında bulunmayan ABD, Soğuk Savaş sonrasında dünya silah ihracatında ilk sırada yer almasına rağmen, tek seferde böylesine geniş hacimli bir satış gerçekleştirilmemişti. Bu silah anlaşmasının arka planında yatan nedenleri ve beklentileri Orta Doğu'daki güç dengesini dikkate alarak analiz eden bu çalışma, aynı zamanda silah paketinin bölgesel yansımalarını da irdelemektedir. Bu bağlamda, ABD-Suudi Arabistan silah anlaşmasının Orta Doğu'daki silahlanma faaliyetlerinde yeni bir dönemi başlattığını savunan çalışma, bölgesel istikrarın geleceğinin tarafların yeni dönemde uygulayacağı politikalar çerçevesinde şekilleneceğini iddia etmektedir.

Anahtar Kelimeler: ABD-Suudi Arabistan Silah Anlaşması, Suudi Arabistan'ın Güvenliği, Orta Doğu'da Silahlanma

U.S.-SAUDI ARABIA ARMS DEAL

Abstract

World arms trade volume did not exceed annually \$30 billion in the 2000s while the U.S.-Saudi Arabia arms deal which was announced by the Obama administration and notified to Congress is \$ 60 billion worth. The deal is a record not only for the arms trade history of the Middle East but for the world. In the Cold War era the U.S. did not make such a huge arms deal neither with the Bloc members nor with other allies. And in the post-Cold War era even the U.S. is the top arms supplier in world arms trade, it did not make an arms deal in this amount. The study which analyzes the lying reasons and expectations in the background of this arms deal is also examines the regional effects of the deal. In this context, the study argues that with U.S.-Saudi arms deal, a new era has started in the armament of the Middle East. It also claims that the future of the regional stability is depend on the prospective policies of the regional countries.

Keywords: U.S.-Saudi Arms Deal, Security of Saudi Arabia, Armament in the Middle East,

-
- Dr., Uludağ Üniversitesi, İ.İ.B.F., Uluslararası İlişkiler Bölümü
 - Akademik ORTA DOĞU, Cilt 5, Sayı 2, 2011

Giriş

ABD ile Suudi Arabistan arasında 2007'den beri yürütülmekte olan silah alım müzakereleri, ilk olarak 12 Eylül 2010'da Amerikan yönetimi tarafından kamuoyunun gündemine getirilmiştir. Süreç, Amerikan Savunma Bakanlığı'nın 20 Ekim 2010'da silah satışına yönelik Kongre'yi bilgilendirmesiyle resmi olarak başlatılmıştır. Kongre'ye yapılan bildirimde göre, 84 adet F-15SA tipi savaş uçağı ve 190 adet helikopterin yer aldığı silah paketinde, ayrıca gece görüş sistemleri, füzeler, elektronik ateşleme, hedef belirleme ve radar sistemleri ve gelişmiş bombalar bulunmaktadır. Bunun yanı sıra hâlihazırda Suudi Hava Kuvvetleri'nde kullanılan 70 adet F-15S savaş uçağının da modernize edilerek F-15SA tipine yükseltilmesi de silah paketinin içinde yer almaktadır.¹ Yapılan bildirimlerden 60.555 milyar dolar tutacağı öngörülen bu silah anlaşmasında söz konusu silah sistemlerinin teslimatı ve Suudi ordusuna entegrasyonu, 5 ila 10 yıllık bir sürede gerçekleşecektir. Bu paketin yanı sıra Suudi Arabistan'ın, donanmasını güçlendirmek için ABD ile 30 milyar dolar civarında yeni bir silah paketi için de görüşmelerde bulunduğu ifade edilmektedir.²

ABD-Suudi Arabistan silah anlaşmasının en önemli özelliğı, Amerikan tarihinde bir seferde yapılan en büyük silah satışı olmasıdır. İdeolojik kamplaşmanın son derece yoğun olduğu Soğuk Savaş döneminde bile gerek Blok üyelerine gerekse diğer müttefiklerine ekonomik açıdan bu kadar kapsamlı bir silah satışında bulunmayan ABD, Soğuk Savaş sonrasında dünya silah ihracatında ilk sırada yer almasına rağmen, tek seferde böylesine geniş hacimli bir satış gerçekleştirmemiştir.³ ABD'nin bir önceki en büyük silah satışı ise yine Suudi Arabistan'a yapılmıştır. 1981'de gerçekleştirilen ve AWACS erken uyarı uçaklarının yer aldığı bu silah paketinin hacmi, günümüzde planlanan satışın üçte biri oranında, 20 milyar dolar civarındaydı.⁴

ABD-Suudi Arabistan silah anlaşmasıyla Orta Doğu'daki silahlanmanın yeni bir ivme daha kazanması söz konusudur. Diğer bir ifadeyle, bölgede yeni bir silahlanma yarışının başlaması beklenmektedir. Zira Suudi Arabistan'ın

¹ Silah paketinde bulunması öngörülen bütün silah sistemleri ve Pentagon'un Kongre'ye resmi bildirimleri için bkz. Defense Security Cooperation Agency, *Foreign Military Sales Notifications*, (Erişim Tarihi 25 Ekim 2010), http://www.dsca.mil/PressReleases/36-b/36b_index.htm, 20 Ekim 2010'da yapılan 10-43, 10-44, 10-45 ve 10-46 nolu Basın Bildirimleri.

² Bkz. Adam Entous, "Saudi Arms Deal Advances: White House to Notify Congress Soon of \$60 Billion Package, Largest Ever for U.S.", *Wall Street Journal*, 12 Eylül 2010, (Erişim Tarihi 24 Eylül 2010), <http://online.wsj.com/article/SB10001424052748704621204575488361149625050.html>

³ ABD, 1999-2008 döneminde küresel silah ihracatının yüzde 31'ini gerçekleştirerek ilk sırada yer almıştır. Bkz. Siemon T. Wezeman, Mark Bromley, Pieter D. Wezeman, "International Arms Transfers", Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) Yearbook 2009: Armaments, Disarmament and International Security Summary, s. 14.

⁴ William Hartung, "Rethinking the Saudi Arms Deal", *The Huffington Post*, 27 Ekim 2010, (Erişim Tarihi: 29 Ekim 2010), http://www.huffingtonpost.com/william-hartung/rethinking-the-saudi-arms_b_774762.html

yanı sıra ABD'nin Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Bahreyn ve Katar gibi ülkelerle yapmış olduğu veya müzakere aşamasında olan silah satışlarının, karşı bir silahlanmayı doğurması kaçınılmazdır. Bu bağlamda çalışma, ABD-Suudi Arabistan silah anlaşmasında tarafların hedef ve beklentilerini irdelemekte, silah paketinin Suudi Arabistan'ın güvenliğine etkisini sorgulamakta ve anlaşmanın bölgesel yansımalarını tartışmaktadır.

ABD'nin Silah Satışından Beklentileri ve Gerçekleştirmek İstedığı Hedefler

ABD'nin Suudi Arabistan'la yıllardır yürüttüğü müzakereler sonucunda şekillenen silah anlaşmasıyla gerçekleştirmek istediği hedefleri tek bir boyutta açıklamak oldukça zordur. Bir diğer ifadeyle, İran'ın nükleer faaliyetlerinin gündemde olduğu ve uygulanan yaptırımlara rağmen konvansiyonel gücünün arttığı bir dönemde Suudi Arabistan ile ABD arasında gerçekleşen silah anlaşmasını, sadece ABD'nin İran'dan algıladığı tehditle ilişkilendirmek, silah paketinin içeriği, faydaları ve zamanlaması düşünüldüğünde indirgemeci bir yaklaşım olacaktır. Bu noktada, söz konusu satışın ABD açısından birbiriyle yakından ilişkili siyasi, stratejik ve ekonomik hedefleri olduğu söylenebilir.

ABD'nin silah satışıyla gerçekleştirmek istediği siyasi hedeflerden başlamak gerekirse ABD, Orta Doğu'ya yönelik silah transferleri konusunda uzunca bir dönem Suudi Arabistan'ın temel tedarikçisi pozisyonundaydı. Örneğin, 1975-1979 döneminde Suudi Arabistan'ın satın aldığı silahların yüzde 79'u ABD tarafından tedarik edilmekteydi.⁵ ABD'den Suudi Arabistan'a transfer edilen silahlar ve genel olarak Suudi Arabistan'ın silahlanması, Afganistan'ın Sovyetler tarafından işgali ve İran-İrak Savaşı nedeniyle 1980-1990 döneminde artarak devam etmiş ve bu dönemde yapılan silah anlaşmalarında önceki dönemlerden farklı olarak daha gelişmiş silah sistemlerinin satışına ağırlık verilmiştir.⁶ Irak'ın 1990'da Kuveyt'i işgali, Suudi Arabistan'ın ve ABD'nin güvenlik kaygılarının örtüşmesine neden olmuş ve 1990'lı yılların başında Suudi Arabistan, ABD ile kapsamlı silah anlaşmaları yapmıştır. Ancak 1990'ların sonuna doğru petrol fiyatlarının düşmesine paralel olarak savunma bütçesini kısımaya başlayan Suudi Arabistan, ABD'den yaptığı silah alımlarını da azaltmıştır. Bu bağlamda 1993-1997 döneminde ABD ile en az dört milyar dolarlık silah anlaşmasına imza atan Riyad yönetimi, 1998-2001 döneminde bu

⁵ Joe Stork – Jim Paul “Arms Sales and the Militarization of the Middle East”, *MERIP Reports*, No. 112, *The Arms Race in the Middle East*, Şubat 1983, s. 10.

⁶ Örneğin sadece 1981'de yapılan anlaşmanın tutarı 20 milyar dolar civarındaydı. 1980'li yıllarda ABD ile Suudi Arabistan arasında yapılan anlaşmalar çerçevesinde alınan temel silah sistemleri için bkz. SIPRI Arms Transfers Database, *Saudi Arabia: Transfers of major conventional weapons: sorted by supplier. Deals with deliveries or orders made for year range 1975 to 2009*, 19 Eylül 2010.

ülkeden sadece 600 milyon dolarlık silah alımı yapmıştır.⁷ 2000'li yıllarda Suudi Arabistan'ın ABD'den silah alımları devam etmekle birlikte, alternatif silah üreticisi ülkelerin ortaya çıkması, Suudi yönetiminin savunma harcamalarının ağırlığını silahlanmadan ziyade birliklerinin eğitimine kaydırması ve ABD ile yaşanan bazı problemler, Suudi Arabistan'ın silahlanma politikasını etkilemiştir.

Suudi Arabistan'ın geçmişte ABD'den silah alımlarında yaşadığı sıkıntılar, birbiriyle ilişkili iki noktada ele alınabilir. İlk olarak, Suudi rejiminin güvenliğine önem veren Washington yönetimi, buna rağmen Riyad yönetiminin istediği her silah sistemini satmamaktadır. Diğer bir deyişle, ABD geçmişte Suudi Arabistan'a yapmış olduğu silah satışlarında, Suudi yönetiminin güvenliğini arttıracak; ancak Suudi Arabistan'ın bölgesel güç dengesinde öne çıkmasını engelleyecek türde silah anlaşmaları yapmaktaydı. Geçmişte yapılan silah anlaşmalarında Amerikan yönetiminin gözettiği temel ilke, İsrail'in bölgedeki askeri üstünlüğüne zarar verilmemesiydi. Bununla ilişkili sıkıntı yaratan ikinci faktör ise Amerikan yönetimlerinin bu ilkeyi gözetmesine rağmen, yapmış olduğu silah anlaşmalarının Kongre tarafından aynı nedenlerle bloke edilme riskidir. Nitekim Suudi Arabistan'ın 1976'daki Maverick tipi havadan karaya füze alımında, 1978'deki F-15 tipi savaş uçağı alımında ve 1981'deki AWACS tipi erken uyarı tipi uçak alımında Amerikan Kongresi'nin satışları engelleme girişimleri olmuştu. Bunlardan özellikle 1981'de yapılan AWACS satışının, Senato'da 52'ye 48 gibi kıl payı bir oranla kabul edilmesi, Suudi yönetimini kaygılandırmaktaydı.⁸ Beyaz Saray'ın 1985'te Riyad yönetimine ilave F-15 savaş uçağı satma girişiminin, büyük ölçüde Yahudi lobisinin etkisiyle Kongre tarafından reddedilmesi ise Suudi Arabistan'ın kaygılarının haklı çıkmasına neden olmuştu.⁹ Bu noktada silah kaynaklarını çeşitlendirme yoluna giden Suudi Arabistan, 1990'a kadar İngiltere'den 72 adet Tornado savaş uçağı, Fransa'dan binlerce karadan havaya füze ve Çin Halk Cumhuriyeti'nden de 60 adet Dong Feng-3 tipi balistik füze satın almıştı.¹⁰ Buradan hareketle ABD'nin Filistin sorunu ve Irak konusunda izlediği politikalardan¹¹ rahatsızlık duyan Suudi

⁷ Josh Pollack, "Saudi Arabia and the United States, 1931-2002", *Middle East Review of International Affairs*, Volume 6, No. 3 - September 2002, (Erişim Tarihi: 14 Temmuz 2004), <http://meria.idc.ac.il/journal/2002/issue3/jv6n3a7.html>, s. 10.

⁸ William Hartung, "Rethinking the Saudi Arms Deal", *The Huffington Post*, 27 Ekim 2010, (Erişim Tarihi: 29 Ekim 2010), http://www.huffingtonpost.com/william-hartung/rethinking-the-saudi-arms_b_774762.html

⁹ Pollack, "Saudi Arabia and the United States, 1931-2002", s. 8.

¹⁰ SIPRI Arms Transfers Database, *Saudi Arabia: Transfers of major conventional weapons: sorted by supplier. Deals with deliveries or orders made for year range 1975 to 2009*, 19 Eylül 2010.

¹¹ ABD'nin 1990'lı yılların ikinci yarısında Riyad yönetimine haber vermeksizin Suudi Arabistan topraklarını kullanarak Irak'a saldırı düzenlenmesi buna örnek olarak verilebilir.

Arabistan 11 Eylül'ün ardından gerilen ilişkilerin de etkisiyle 2002'den itibaren Avrupa pazarını göz ardı etmeyen bir silahlanma politikası içine girmişti.

Suudi Arabistan'ın 2001-2005 yılları arasında ABD ile hiçbir silah anlaşması yapmaması ve ABD'den 2008'e kadar da etkili temel silah sistemi almaması, ABD'nin silahlanma kanalıyla da ilişki içinde olduğu Suudi Arabistan'ın Amerikan yörüngesinden uzaklaşması anlamına gelecekti. Bu bağlamda ABD, yaptığı anlaşma ile bunun önüne geçmeyi amaçlamış ve Suudi Arabistan'la en az 10 yıl daha siyasi ve askeri ilişkisini sürdürmeyi garanti altına almıştı.

Neredeyse bütün kapsamlı silah satışlarında, bir silah anlaşması imzalandığında teslimat hemen yapılmamakta ve alınan silahların alıcı ülkenin ordusuna entegrasyonu, alıcı ülke personelinin eğitilmesi, silahların bakımlarının yapılması ve yedek parça ihtiyacı gibi konularda alıcı ülke ile satıcı ülke arasındaki ilişki devam etmektedir.¹² Buradan hareketle, ABD'nin yapmış olduğu silah satışı sayesinde Suudi Arabistan'la orta vadeli ilişkisini garanti altına aldığı söylenebilir. Silah anlaşmasının kamuoyuna açıklanması sırasında basın mensuplarının sorularını yanıtlayan ABD'nin Siyasi-Askeri İlişkilerden Sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcısı Andrew Shapiro'nun ifadesiyle, söz konusu anlaşma *“Suudi Arabistan ile ABD arasında var olan uzun vadeli askeri işbirliğini güçlendirmiştir.”*¹³ Stratejik ve Uluslararası Çalışmalar Merkezi'nden (CSIS) Anthony Cordesman ise, *“söz konusu silah satışının iki ülke arasında belirli bir düzeyde karşılıklı bağımlı bir ilişki yarattığını”* belirterek anlaşmanın, *“mevcut Suudi yönetiminde ve önümüzdeki 15-20 yıl içindeki Suudi yönetimlerinde ABD ile çalışmak için güçlü bir motivasyon kaynağı oluşturduğunu ... (yeni satılan) silahlar kullanımda olduğu sürece Suudi Arabistan'ın sürekli olarak ABD'nin desteğine ihtiyaç duyacağını ve hiçbir Suudi yönetiminin bu gerçeği görmezden gelemeyeceğini”* vurgulamıştır.¹⁴

ABD'nin rekor silah satışıyla gerçekleştirmek istediği bir başka siyasal hedef, Suudi Arabistan'ın iç istikrarına ve dış güvenliğine vermiş olduğu önemi sembolik olarak da olsa göstermektir. Zira kimi zaman silah anlaşmalarında tutar veya içerik çok küçük olsa bile, söz konusu satışın siyasal anlamı öne çıkmaktadır. Suudi-Amerikan silah anlaşması ise özellikle anlaşmanın tutarı açısından Riyad yönetimine yönelik Amerikan desteğini yüksek sesle dile ge-

¹² Ferhat Pirinççi, *Silahlanma ve Savaş: Orta Doğu'daki Silahlanma Girişimlerinin Bölgesel ve Küresel Güvenliğe Etkisi (Soğuk Savaş Dönemi)*, Bursa: Dora Yayınları, 2010, ss. 113-114.

¹³ Bkz. David Gollust, “US Confirms \$60 Billion Arms Sales Package for Saudi Arabia”, *Voice of America*, 20 Ekim 2010, (erişim Tarihi: 24 Ekim 2010), <http://www.voanews.com/english/news/usa/US-Confirms-60-Billion-Arms-Sales-Package-for-Saudi-Arabia--105375438.html>

¹⁴ Council on Foreign Relations Expert Roundup, “Is Big Saudi Arms Sale a Good Idea?”, 27 Eylül 2010, (Erişim Tarihi: 17 Ekim 2010), http://www.cfr.org/publication/23019/is_big_saudi_arms_sale_a_good_idea.html#expert_roundup_author_7513

tirmiştir. Bu bağlamda Shapiro'nun ifadesiyle, “(silah paketi) sadece İran’la ilişkili değildir. Suudilerin meşru güvenlik gereksinimlerine destek vermeye ilgilidir ... (Suudiler) tehlikeli bir çevreye sahiptir ve biz onların güvenliklerini sağlamalarına ve korumalarına yardımcı oluyoruz...”¹⁵

ABD'nin silah anlaşmasıyla ulaşmak istediği bir diğer siyasal hedef ise Orta Doğu'da değişmekte olan güç dengesinin daha fazla bozulmasını önlemek istemesidir. Bu bağlamda Orta Doğu'daki güç dengesi, özellikle 1970'lerin sonundan itibaren önemli değişimler geçirmektedir. Bu değişimlerden ilki, Mısır ile İsrail arasında imzalanan Camp David Anlaşmalarının ardından Mısır'ın İsrail açısından askeri bir tehdit olmaktan çıkmasıdır. Zira Mısır, 1973 Savaşı'ndan sonra silahlanmaya devam etse de Kahire yönetiminin silahlanma girişimleri ABD'nin gözetiminde ve kontrollü olarak gerçekleşmektedir. Bu nedenle Mısır'ın bölgesel denkleme güç dengesini bozması söz konusu olmamıştır. Güç dengesindeki değişimlerin ikincisi, önce İran'daki yönetim değişikliği, ardından sekiz yıl süren İran-İrak Savaşı olmuştur. Nitekim İran'ın bölge ülkeleri açısından oluşturduğu tehdit, söz konusu savaş nedeniyle 10 yıl kadar ertelenmiş ve Irak da savaştan yıpranarak çıktığından, bölge ülkeleri açısından güvenlik risklerinin azaldığı bir ortam doğmuştur.¹⁶ Ancak Irak'ın Kuveyt'i işgali ve 2000'li yıllara uzanan süreçte yaşanan gelişmeler, farklı bir güç dengesinin oluşmasını beraberinde getirmiştir. Zira Irak'ın 2003'te ABD öncülüğündeki işgali ve Saddam rejiminin devrilmesi, Irak kaynaklı askeri tehditlerin en az 10-15 yıl ertelenmesine neden olsa da sekiz yıllık savaşın yıpratıcı etkilerini üzerinden atan İran, bölgesel denkleme özellikle Körfez ülkeleri ve İsrail için ciddi bir tehdit kaynağı haline gelmiştir. Bölgede İran'ı dengeleyecek herhangi bir gücün bulunmaması, bölge ülkeleri ve ABD açısından arzu edilmeyen bir durumdur. Dolayısıyla ABD'nin Suudi Arabistan'a yönelik tarihinin en büyük silah satışıyla, mevcut dengeyi lehine döndürmeye veya en azından dengenin daha da bozulmasını önlemeye çalıştığı söylenebilir.

Son olarak, ABD'nin silah satışıyla ulaşmak istediği siyasal hedeflerin içinde, Orta Doğu'daki enerji kaynaklarının güvenliği ve daha açıkçası, enerji arzının ve naklinin güvenliğinin sağlanması da yer almaktadır. Zaman zaman siyasal ilişkilerde inişler ve çıkışlar yaşansa da Suudi Arabistan'ın petrol arzı, ABD açısından her zaman için hayati nitelikte olmuştur. Dünyanın en büyük petrol rezervlerine sahip olan Suudi Arabistan'ın aynı zamanda OPEC'in atıl kapasitesinin yüzde 85'ini elinde bulundurması, petrol üreticisi olan diğer ülkelerde (örneğin Irak, İran, Venezuela veya Nijerya) herhangi bir sorun yaşanması durumunda, fiyat istikrarının sağlanması için Suudi petrolünün önemini ortaya koymaktadır.¹⁷ 1980-1988 döneminde yaşanan İran-İrak Savaşı veya sonra-

¹⁵ Gollust, “US Confirms \$60 Billion Arms Sales Package for Saudi Arabia”, s. 2.

¹⁶ İran-İrak Savaşı'nın bölgesel sonuçları için bkz. Pirinççi, *Silahlanma ve Savaş*, ss. 385-387.

¹⁷ Rachel Bronson, *Thicker Than Oil: America's Uneasy Partnership with Saudi Arabia*, New York: Oxford University Press, 2006, s. 22.

sında Irak'ın Kuveyt'i işgali gibi kritik dönemlerde Suudi petrol arzı artırılarak fiyatların tavan yapmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır.¹⁸ Bunun haricinde Amerikan Enerji Bakanlığı'nın tahminlerine göre, günümüzde çeşitli önlemler alınsa bile ABD'nin ithal petrole olan bağımlılığının 2035 yılına kadar sürmesi beklenmektedir.¹⁹ Bu nedenle ABD, Suudi Arabistan askeri kapasitesini arttırarak en azından Suudi petrol rezervlerinin güvenliğini sağlamaya yönelik bir tedbir almaktadır.

ABD'nin silah anlaşmasıyla ulaşmak istediği stratejik hedefler de bulunmaktadır. Genel anlamda Orta Doğu'da özelde ise Körfez bölgesinde Suudi Arabistan gibi Amerikan silahlarıyla donatılmış ülkelerin bulunması, ABD'nin bölgedeki askeri pozisyonunu rahatlatan bir gelişme olarak değerlendirilmelidir.²⁰ Amerikan askerlerinin Irak'tan çekilme sürecine girmeleri örneğinde olduğu gibi, ABD'nin bölgede İran'ı dengeleyecek askeri yığınağı süreklilik arz etmemektedir. Körfez ülkelerinin güvenliğinin tamamen ABD'ye bağlı bir şekilde Basra Körfezinde konuşlu 5. Filo veya Körfez ülkelerinde konuşlanan bazı üslerle sağlanması ise ABD üzerinde ciddi bir ekonomik yük oluşturmaktadır. Bu bağlamda Suudi Arabistan'a gerçekleşen silah satışı, yaşanan küresel ekonomik krizle birlikte ABD'nin savunma bütçesinde kesintilerin dillendirilmeye başlandığı bir dönemde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla Amerikan silahlarıyla donatılan bir Suudi Arabistan, stratejik olarak ABD'nin bölgedeki askeri yığınağının azalmasının olumsuz etkilerini nispi olarak gideren ve bölgede gerçekleştireceği olası bir müdahalede de ABD'nin gücünü ikame edici bir niteliğe sahiptir. *"Suudi Arabistan'ın savunma kapasitesinin yükseltilmesinin (Orta Doğu'da) ABD'nin güvenliğini arttıracakını"* ifade eden Amerikan Savunma Bakanlığı'nın uluslararası güvenlikten sorumlu Savunma Bakan Yardımcısı Alexander Vershbow'a göre *"silah satışı Suudi Arabistan'ın ortak güvenlik tehditlerine yönelik koordinasyon yeteneğini geliştirmektedir ve bu durum da ABD'nin bölgede daha az askeri güç bulundurması anlamına gelmektedir."*²¹

¹⁸ Bkz. Tayyar Arı, *Irak, İran, ABD ve Petrol*, Güncellenmiş 2. Baskı, İstanbul: Alfa Yay., 2007; Veyssel Ayhan, *Orta Doğu ve Petrol: İmparatorluk Yolu*, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Bursa: Dora Yayınları, 2009, ss. 284-285.

¹⁹ Council on Foreign Relations Expert Roundup, "Is Big Saudi Arms Sale a Good Idea?", s. 1.

²⁰ Bu faktör aslında Orta Doğu'da yeni bir Nixon Doktrininin doğuşu şeklinde açıklanabilir. Nixon Doktrini'nde de ABD müttefiklerine yönelik taahhütlerinin geçerli olacağını belirtmekle beraber, asıl sorumluluğun müttefiklerinde olması gerektiğini vurgulamış ve bu ülkelerin askeri kapasitelerini arttırmaya yönelik bir politika içine girmişti. Nixon Doktrini için bkz. Tayyar Arı, *Geçmişten Günümüze Orta Doğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi*, 4. Baskı, Bursa: MKM Yayınları, 2008, s. 522.

²¹ Arab News, "US Plans to Sell \$60bn Arms to Saudi Arabia", 20 Ekim 2010, (Erişim Tarihi: 22 Ekim 2010), <http://arabnews.com/economy/article166019.ece>

Anthony Cordesman'a göre, Orta Doğu'nun stratejik açıdan yeni gerçeklikleri şu şekildedir²²: “İran'dan algılanan tehdidin artması, Irak'ın bu tehdidi dengelemek için en az 10 yıla ihtiyaç duyması, ABD'nin terörle küresel mücadele altında yürüttüğü Afganistan operasyonunun bir 10-15 yıllık süre daha gerektirmesi, Yemen ve Somali gibi ülkelerde yaşanabilecek istikrarsızlıkların bölgeyi olumsuz etkileyecek olması ve ABD'nin petrole olan bağımlılığı”. Bu stratejik gerçekliklerden hareketle ABD'nin, Körfez ülkelerine ve özelde Suudi Arabistan'a destek vermesi gerektiği sonucunu çıkaran Cordesman'a göre “Suudi Arabistan'a silah satışı ABD'nin hayati çıkarlarına hizmet etmektedir” ve bu sayede Washington'un “bölgedeki müttefiklerinin gözündeki saygınlığı artacaktır.”²³

ABD'nin Suudi Arabistan'la yapmış olduğu silah anlaşmasının ekonomik etkilerine değinmek gerekirse, öncelikle bu silah anlaşmasının ABD'nin ekonomik açıdan Suudi silah pazarını kaybetme riskiyle karşı karşıya geldiği bir dönemde yapıldığını belirtmek gerekir. Zira yukarıda belirtildiği gibi Suudi Arabistan'ın ABD ile yapmış olduğu silah anlaşmalarında yaşadığı bazı sıkıntılar, Riyad yönetiminin silah kaynaklarını çeşitlendirme girişimlerini arttırmıştı. Bu bağlamda 2005-2009 döneminde Suudi Arabistan'ın aldığı silahlarda ABD'nin oranı yüzde 40'a düşerken; İngiltere'nin oranı yüzde 42'ye çıkmıştı.²⁴ ABD ile ciddi bir silah anlaşmasının yapılmadığı bir dönemde Suudi Arabistan'ın İngiltere ile 2007'de yapmış olduğu ve 72 adet Eurofighter-Typhoon tipi savaş uçağını kapsayan silah anlaşması, bunun göstergelerinden birisiydi.²⁵ Teslimatının 2009-2011 yılları arasında gerçekleştirilmesi planlanan Eurofighter tipi savaş uçaklarının yanı sıra başta İngiltere olmak üzere Avrupa ülkeleriyle yeni silah sistemleri üzerinde müzakereler sürmekteydi.

Suudi yönetimi, aynı dönemde ABD ile de silah alım müzakereleri yürütmekteydi. Bu bağlamda ABD'nin Suudi Arabistan'la yapmış olduğu ve 60 milyar doları aşması öngörülen silah anlaşmasıyla, ABD hem mevcut olan bir pazarını kaybetmemiş hem de kısa ve orta vadede ekonomik açıdan Suudi silah pazarını elinde tutmayı garantilemiştir. Nitekim 60 milyar dolarlık silah paketi bu analiz için yeterli bir veriyken; ABD ile Suudi donanmasını güçlendirmeye yönelik 30 milyar dolarlık ayrı bir paketin yanı sıra Suudi Arabistan'da füze

²² Anthony Cordesman, *The New Saudi Arms Deal: Serving Vital US Security Interests*, CSIS, 24 Ağustos 2010, (Erişim Tarihi 29 Ağustos 2010), <http://csis.org/publication/new-saudi-arms-deal>

²³ Ibid.

²⁴ Aynı dönemde Suudi Arabistan'ın silahlanmasında Fransa'nın oranı yüzde 4, Çin'in oranı yüzde 6 ve diğer ülkelerin oranı ise yüzde 8 olarak gerçekleşmiştir. Bkz. Carina Solmirano - Pieter D. Wezeman, *Military Spending and Arms Procurement in the Gulf States*, SIPRI Factsheet, Ekim 2010, s. 3.

²⁵ Bkz. SIPRI Arms Transfers Database, *Saudi Arabia: Transfers of major conventional weapons: sorted by supplier. Deals with deliveries or orders made for year range 1975-2009*, 19 Eylül 2010.

savunma sisteminin güçlendirilmesine yönelik farklı bir paket için müzakerelerin devam etmesi, bu tespiti güçlendirmektedir.

Sürdürülen müzakereler bir yana bırakılacak olursa, sadece 60 milyar doları aşan silah paketi genel olarak Amerikan ekonomisi özelde ise Amerikan savunma sanayisi için oldukça önemli bir kaynak yaratmaktadır. Bu durum, silah anlaşmasının Kongre'nin onayına takılmaması için Beyaz Saray tarafından kullanılan başlıca argümanlardan birisi olmuştur. Bu bağlamda küresel ekonomik krizin olumsuz etkilerinin henüz tam olarak ortadan kalkmadığı ve istihdam oranının düşük seyrettiği bir dönemde, bu silah anlaşması sayesinde ABD'nin 44 eyaletinde yaklaşık 77,000 kişiye istihdam imkânı doğmuştur.²⁶ Ekonomik beklentilere yönelik olarak silah anlaşmasının omurgasını oluşturan ve Boeing firması tarafından üretilen F-15 satışına ve modernizasyonuna ilişkin örnek vermek gerekirse, normalde Boeing'in kapatmayı planladığı F-15 üretim bandı, Suudi Arabistan'la yapılan anlaşma sayesinde en az beş sene daha açık kalacaktır.²⁷

Suudi Arabistan'ın Nedenleri ve Hedefleri

Silah paketinin Suudi Arabistan açısından önemi, iki boyutta ele alınabilir. Bunlardan ilki, Riyad yönetiminin mevcut silah envanterlerinin durumu ve dolayısıyla silahlanma ihtiyacıdır. İkincisi ise silah anlaşmasında tercihini ABD'den yana kullanmış olmasıdır. Nitekim aşağıda belirtilen nedenlerle silahlanma ihtiyacı gayet açık olan Suudi Arabistan, başta Avrupa pazarı olmak üzere Rusya veya Çin'den silah tedarik edebilecek olsa da kapsamlı silah anlaşmasını ABD ile yapmıştır. Bu bağlamda sadece bu satış bile, silah ticaretinin sıradan bir ticari eylem olmadığının önemli bir göstergesidir.

Suudi Arabistan'ın ekonomik açıdan bu kadar kapsamlı bir silahlanma politikasına gitmesinin altında yatan nedenlerden birisi, Suudi ordusunun mevcut silah sistemlerinin eskimesidir. Coğrafi ve stratejik açıdan değerlendirildiğinde, Suudi Arabistan'ın herhangi bir dış tehdide karşı savunması ve caydırıcı kapasitesi, ağırlıklı olarak Suudi Hava Kuvvetlerine dayanmaktadır. Suudi Arabistan'ın bu alanda yapmış olduğu temel silah alımları ise özellikle 1980'li ve 1990'lı yıllarda olmuştur.²⁸ Örneğin Suudi Hava gücünün belkemiğini oluş-

²⁶ Entous, "Saudi Arms Deal Advances: White House to Notify Congress Soon of \$60 Billion Package, Largest Ever for U.S.", s. 1.

²⁷ Yaklaşık 13,000 kişinin doğrudan veya dolaylı olarak çalıştığı F-15'lerin üretim bandı için, kapandıktan sonra tekrar üretime geçmenin maliyeti 1 milyar doların üzerindedir. Bkz. Kelsey Volkman, "Bond: Saudi Deal for Boeing Fighter Jets Protects 1,000 St. Louis Jobs", *St. Louis Business Journal*, 20 Ekim 2010 (Erişim Tarihi: 24 Ekim 2010) <http://www.bizjournals.com/stlouis/news/2010/10/20/bond-saudi-deal-for-boeing-fighter.html>

²⁸ Bu dönemde Suudi Hava Kuvvetlerine yönelik savaş uçaklarını içeren silah anlaşmaları ve teslimat bilgileri için bkz. SIPRI Arms Transfers Database, *Saudi Arabia: Transfers of major conventional weapons: sorted by supplier. Deals with deliveries or orders made for year range 1975 to 2009*, 19 Eylül 2010.

turan F-15 (S, C ve D versiyonları) savaş uçakları ilk olarak 1981-1983 döneminde kullanmaya başlanmış; bu uçaklara yönelik en son anlaşma ise 1992'de yapılmıştır. Suudi Hava Kuvvetlerindeki F-5 tipi uçakların en yenisi ise 1978'de teslim edilmiştir. İngiltere ile 2007'de yapılan anlaşma sayılmazsa²⁹, Suudi Arabistan'ın İngiltere'den aldığı Tornado tipi savaş uçaklarının alımı ise üç farklı anlaşmayla 1986 ve 1993 yıllarında yapılmıştı. Dolayısıyla Suudi Arabistan'ın sahip olduğu en yeni savaş uçakları, ABD'den 1992'de İngiltere'den ise 1993'te satın alınmıştır.

Suudi Arabistan'ın hava savunma kapasitesi değerlendirildiğinde Riyad yönetiminin olası saldırıları önlemede oldukça büyük caydırıcılığı olan karadan-havaya füze (SAM-surface to air missile) sistemlerinden I HAWK bataryaları 1983-1985 döneminde Suudi hava savunma sistemine entegre edilmişken, daha gelişmiş olan Patriot tipi füze bataryaları ise 1990 ve 1992 yılındaki silah anlaşmalarıyla alınmıştır. Suudi Arabistan'ın hava savunma gücü açısından etkili SAM'ı olan Patriot füzeleri son olarak 1997'de sisteme eklenmiştir.³⁰ Silah teknolojisinde 10 yıllık bir sürenin özellikle nitel açıdan oldukça önemli değişimleri beraberinde getirdiği düşünüldüğünde, Suudi Arabistan'ın normal şartlar altında bile hava kuvvetlerindeki silah sistemlerini modernize etmesi ve/veya yenilemesi ihtiyacı kaçınılmaz olmuştur.

Riyad yönetiminin yaptığı silah anlaşmasının zamanlaması ve kapsamı, Orta Doğu'da güç dağılımında meydana gelen değişimler de ilişkilidir. Diğer bir ifadeyle, bölgesel denklemde meydana gelen değişimler, Riyad yönetiminin tehdit algılamalarını arttırmış ve bu durum da acilen ve kapsamlı bir silahlanma ihtiyacını doğurmuştur. Suudi Arabistan, 1979'daki yönetim değişikliğinden sonra İran'dan sürekli olarak bir tehdit algılamaktaydı. Ancak İran'la doğrudan bir sınırının bulunmaması ve arada özellikle Irak gibi *tampon* niteliğinde bir ülkenin bulunması, İran'dan algılanan tehdidin derecesini hafifleten bir gerçektir.³¹ Bu bağlamda 2003'te düzenlenen müdahaleyle Irak'ın kısa ve orta vadede bölgesel güç denkleminde çıkması ve gelecekte Irak'ın İran nüfuzuna girme ihtimalinin belirmesi Suudi Arabistan açısından önemli bir handikapı. Buna bir de İran'ın nükleer faaliyetleri ve bölgedeki Şii grupları kullanarak nüfuzunu arttırma girişimleri eklenince, Suudi Arabistan'ın İran'dan algıladığı tehdit hayati hale gelmiştir. İran'la ilişkili olarak Suudi Arabistan'ın acil ve kapsamlı bir silahlanma politikası izlemesindeki bir diğer neden, Yemen'le ilişkilidir.³²

²⁹ 2007'de yapılan ve 72 Eurofighter-Typhoon tipi savaş uçağını içeren anlaşma kapsamında 2010 Yazı itibariyle henüz 4 adet uçağın teslimatı yapılmıştı. Bkz. Anthony H. Cordesman - Aram Nerguizian, *The Gulf Military Balance in 2010: An Overview*, Center for Strategic and International Studies, (CSIS), 22 Nisan 2010, s. 26.

³⁰ Suudi hava savunma gücüne yönelik silah anlaşmaları ve teslimat bilgileri için bkz. SIPRI Arms Transfers Database, *Saudi Arabia: Transfers of major conventional weapons: sorted by supplier. Deals with deliveries or orders made for year range 1975-2009*, 19 Eylül 2010.

³¹ Tayyar Arı, *Geçmişten Günümüze Orta Doğu*, s. 521-522.

³² Suudi Arabistan'ın algıladığı Yemen kaynaklı tehdidin yeni ortaya çıkmadığı, Riyad yönetimi-

Nitekim Yemen'deki Hûti³³ gruplar, Suudi yönetimi tarafından istikrarı bozabilecek bir tehdit unsuru olarak görülmektedir.³⁴ Suudilerin Yemen'le ilişkili ancak Yemen'i de aşan bir şekilde tehdit algılamalarını arttıran bir diğer unsur ise el Kaide örgütünün bölgedeki faaliyetleridir. Son olarak Irak'ta istikrarın henüz tam anlamıyla sağlanamamış olması, Suudi Arabistan'ı kaygılandıran bir diğer gelişmedir. Bu noktada özellikle Yemen ve el Kaide kaynaklı tehdit algılamaları, silah anlaşmasındaki çeşitliliği arttırmıştır. Nitekim Riyad yönetimi bu nedenle silah anlaşmasında hareket kabiliyetini yükseltmeye yönelik alımlar yapmıştır. SIPRI'den kıdemli uzman Pieter D. Wezeman, silah anlaşmasında İran ve Yemen faktörlerinin rolüne vurgu yaparak, “*her ne kadar (İran ve Yemen'den algılanan tehditle ilgili) bir resmi açıklama bulunmasa da satır aralarında bunun açıkça belli olduğunu*” belirtmektedir.³⁵

Suudi Arabistan'ın İran'dan algıladığı tehdidin kaynağı, sadece İran'ın bu ülkeye doğrudan bir saldırıda bulunması veya Şii grupların bölgedeki etkisini arttırması sonucu Riyad'ın manevra alanının daralmasıyla ilişkili değildir. Her ne kadar net bir şekilde ifade edilmese de Suudi Arabistan'ın bir diğer kaygısı, Tahran'ın nükleer faaliyetleri nedeniyle İran'a yapılabilecek olası bir ABD veya İsrail saldırısıdır. Bu noktada Suudi Arabistan, İran'ın böyle bir saldırı karşısında yapacağı ve kendisinin de bundan etkileneceği bir misillemeden kaygı duymaktadır.³⁶ İran'ın olası bir saldırıda misilleme olarak Suudi petrol bölgelerini bombalayabileceği veya bu bölgelere sabotajlarda bulunabileceğinden çekinen Riyad yönetimi, böylesi bir duruma karşı önlem almak ve İran'a karşı caydırıcı bir unsur olması için de bu silah anlaşmasını yapmıştır. Nitekim petrol gelirleri, Suudi ekonomisinin başlıca taşıyıcısıdır ve petrolün çıkarılmasında veya naklinde kısa süreliğine yaşanacak bir kesinti, Riyad için

nin Soğuk Savaş döneminde farklı nedenlerle de olsa Yemen kaynaklı tehditler algıladığı belirtilmelidir Zira Suudi Arabistan ve Mısır, Soğuk Savaş döneminde 1962'den 1967'ye kadar Yemen'de dolaylı bir savaş içine girmişti. Bkz. Pirinççi, op.cit., ss. 213-214.

³³ Çoğunlukla Suudi Arabistan-Yemen sınır bölgesinin Yemen tarafında yaşayan Hütüler, Şiiğin Zeydi koluna mensuptur.

³⁴ Suudi Arabistan ile Hütüler arasındaki sorunlar 2009'un Aralık ayında çatışmaya dönüşmüş ve Hütülerin Suudi hedeflerine saldırması üzerine Riyad yönetimi, karşı saldırı başlatmıştır. Suudi ordusunun Hütüler karşısında etkili bir performans gösterememesi, ABD'nin askeri olarak sürecin içine girmesini beraberinde getirmiş ve Amerikan uçaklarının desteğiyle, Hûti mevzileri bombalanmıştır. Yemen-Suudi Arabistan ilişkilerine yönelik ayrıntılı bilgi için bkz. Veysel Ayhan, “Yemen Sorunu ve Suudi Arabistan'a Etkisi: Selefi-Şii Gerginliğinin Çatışmaya Dönüşmesi Olasılığı”, *Orta Doğu Analiz*, Cilt 2, Sayı 14, Şubat 2010, ss. 38-51.

³⁵ Adam Schreck, “US-Saudi Arms Deal Ripples from Iran to Israel”, *Jordan Times*, 21 Ekim 2010, (Erişim Tarihi: 23 Ekim 2010), <http://www.jordantimes.com/?news=31186>

³⁶ Nicole Stracke, “The Saudi-US Arms Deal”, Gulf Research Center Analysis, 16 September 2010, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2010), http://www.grc.ae/?frm_action=view_newsletter_web&sec_code=grcanalysis&frm_module=contents&show_web_list_link=1&int_content_id=70693&PHPSESSID=f56f2b96b3c21b38004f0e973c39d15d

önemli bir sorun oluşturmaktadır. Zira Suudi Arabistan'ın petrol ihracında yaşanabilecek sadece bir günlük kesinti, Suudi ekonomisi için 500 milyon dolar eksik gelir anlamına gelmektedir.³⁷

Suudi Arabistan'ın söz konusu kapsamlı silah anlaşmasını yapmasına neden olan faktörler arasında İsrail'den algıladığı tehdit oldukça önemsiz kalmaktadır. Riyad yönetiminin bu silahlanmayı, herhangi bir sınırının bulunmadığı ve geçmişte yaşanan Arap-İsrail savaşlarına rağmen hiçbir zaman kendisine doğrudan bir tehdit oluşturmayan İsrail'e karşı yaptığını söylemek oldukça zordur. Doğrudan karşı karşıya gelmeseler de İsrail'in Suudi Arabistan karşısında net bir askeri üstünlüğü bulunmaktadır ve Suudi Arabistan'ın söz konusu silah anlaşması, iki ülke arasındaki askeri dengeyi bozmaktan uzaktır. Bu noktada her ne kadar resmi olarak hâlâ savaş içinde bulunup, siyasi açıdan sorunun tarafları olsalar da İsrail'in Suudi Arabistan için hayati bir tehdit oluşturmadığını söylemek, abartılı bir tespit sayılmaz. Hatta bunun tersine, yapılan silah anlaşmasının, Pieter Wezeman'ın deyiimiyle *“Suudi Arabistan'ı İsrail ile İran arasında bir nevi tampon haline getirdiği”* söylenebilir.³⁸

Bir kez daha vurgulamak gerekirse, Suudi Arabistan'ın bu anlaşmayı Avrupa ülkeleri, Rusya veya Çin'le değil de ABD ile yapmış olması oldukça önemlidir. Cidde merkezli Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı Anwar Eshki, 11 Eylül saldırıları sonrası ikili ilişkiler düşünüldüğünde, *“sekiz yıl önce böylesi bir anlaşmayı gerçekleştirmenin zorluğuna”* vurgu yaparken, devam eden dönemde *“Suudi Arabistan'ın terörizm karşısındaki duruşunun, ilişkileri tekrar güçlendirdiğini”* belirtmektedir.³⁹

Bu bağlamda ABD'nin silah anlaşmasından beklentileri ve amaçları şeklinde ifade edilen bazı faktörlerin, Riyad yönetimi açısından da geçerli olduğu söylenebilir. Her şeyden önce nasıl ABD anlaşma sayesinde Suudi Arabistan'la siyasi ve askeri ilişkisini en az 10 yıl garanti altına almışsa; Suudi Arabistan da güvenliğini belirli bir süre daha Amerikan garantisi altına almıştır. Bölgesel denklemde güç dağılımının kendi aleyhine değiştiğini gören Suudi Arabistan, diğer satıcılardan belki de daha ucuza ve daha gelişmiş silahlar bulabilirdi. Ancak silah ticaretinde serbest piyasa koşulları geçerli değildir. Dolayısıyla ABD'den daha pahalı ve daha az gelişmiş silahlar alınmasının bir nedeni vardır. Zira hiçbir silah üreticisi ülke, ABD'nin Suudi Arabistan'a sağlayacağı kadar güvenlik vaat edemezdi. Bu nedenle zaman zaman ikili ilişkilerde iniş ve çıkışlar yaşansa da Washington ile Riyad arasında var olan ve Soğuk Savaş

³⁷ U.S. Energy Information Administration, *Saudi Arabia Energy Profile*, (Erişim Tarihi 20 Ekim 2010), http://www.eia.doe.gov/country/country_energy_data.cfm?fips=S adlı kayaktan alınan verilerle hesaplanmıştır.

³⁸ Adam Schreck, “US-Saudi Arms Deal Ripples from Iran to Israel”, s. 1.

³⁹ Caryle Murphy, “Why is Saudi Arabia stockpiling U.S. weapons?”, *Global Post*, 23 Ekim 2010, (Erişim Tarihi: 25 Ekim 2010), <http://www.globalpost.com/dispatch/saudi-arabia/101022/why-saudi-arabia-stockpiling-us-weapons>

öncesi döneme dayanan ilişki, (ABD'nin Orta Doğu'daki askeri varlığı ve siyasi angajmanı ile birlikte düşünüldüğünde) Suudi Arabistan açısından tercih yapılmasını kolaylaştırmıştır.

Silah anlaşması, Suudi Arabistan'ın İran karşısındaki bölgesel pozisyonunu güçlendiren bir gelişme olmuştur. Ürdünlü Orta Doğu uzmanı Mouin Rabbani, silah anlaşmasını “*ABD ile Suudi Arabistan arasındaki stratejik ittifakı güçlendirme girişimi*” şeklinde nitelendirerek bunun altında yatan mesajın, “*İran'ın Amerikan tepkisini hesaba katmadan Suudi Arabistan'a saldıramayacağı*” şeklinde yorumlamaktadır.⁴⁰ Zira silah satışı, sıradan politik destek söylemlerinden farklı olarak, iki ülke ilişkisinin ABD tarafından önemsendiğinin en canlı örneğidir. Silah anlaşmasının aşağıda daha kapsamlı bir şekilde irdelenecek olan içeriği düşünüldüğünde, Suudi Arabistan'ın aynı zamanda iç istikrarını koruma hedefinde de önemli kazanımlar elde ettiği görülmektedir. Bu kazanımlar, bir boyutuyla Riyad yönetiminin toprak bütünlüğünü korumaya yönelikken diğer taraftan petrol sahalarının ve dolayısıyla Suudi ekonomisini korumaya yönelik olmuştur.

Son olarak, ABD'nin Irak'tan askerlerini çekmeye başladığı bir dönemde, Amerikan iç politikasında savunma harcamalarını kıstak amacıyla bölgedeki askeri varlığını azaltma yönünde talepler de gelmekteydi. Bu durum, bölgesel güç dağılımında kendi aleyhine yaşanan gelişmelerle beraber düşünüldüğünde; bölgedeki hareket alanı giderek daralan Suudi Arabistan'ın, silah anlaşması sayesinde pozisyonunu yeniden değerlendirme imkânına kavuştuğu söylenebilir.

Silah Paketinin Suudi Güvenliğine Reel Katkısı: Taktik mi, Stratejik mi?

ABD ile Suudi Arabistan arasında anlaşmaya varılan silah paketi, tutar açısından her ne kadar Amerikan tarihinin bir seferde yapılan en büyük silah anlaşması unvanını taşısa da silah paketinin içeriğinin irdelenmesi, bu satışın bölgedeki güç dağılımına etkisini ortaya koymada önemli bir ölçüt olacaktır. Silah paketinde ilk göze çarpan kalem, F-15'lerin satışı ve Suudi stoklarında mevcut olan 70 adedinin de modernizasyonudur. Bu bağlamda Suudi Hava Kuvvetlerinin günümüzdeki savaş uçağı kapasitesi, 10 yıl öncesiyle karşılaştırılamayacak kadar kötü durumdaydı. Riyad yönetiminin 2000 yılında aktif durumda bulunan 432 savaş uçağı bulunmaktayken, eskiyen uçakların hurdaya ayrılmasından sonra 2010'da aktif durumdaki savaş uçağı sayısı 280'e düşmüştü.⁴¹

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Cordesman - Nerguizian, *The Gulf Military Balance in 2010*, s. 24.

Bu noktada Suudi Arabistan'ın ve İran'ın sahip oldukları savaş uçaklarına ilişkin bir karşılaştırma yapmak anlamlı olacaktır.⁴² 2000 yılında Suudi Arabistan'ın 432 savaş uçağına karşılık İran'ın aktif durumda 304 savaş uçağı bulunmaktaydı. Ayrıca 2003 yılındaki müdahaleye kadar Suudi Arabistan ile İran arasında doğal bir bariyer konumunda olan Irak'ın 2000 yılında sahip olduğu savaş uçağı sayısı 353'tü. Dolayısıyla Irak faktörü ve sahip olduğu savaş uçakları açısından 2000'de Suudi Arabistan'ın İran karşısında net bir üstünlüğü vardı. Oysa 2010 yılına gelindiğinde, Irak'ın eskiden sahip olduğu savaş uçakları tamamen kullanılmaz hale gelmişken, İran savaş uçağı sayısını 312'ye çıkarmış; Suudi Arabistan'ın savaş uçağı sayısı ise 280'e düşmüştür. Dolayısıyla bu tablo bile, F-15 satışının ve modernizasyonunun Suudi Arabistan açısından önemini göstermektedir.

Suudi Arabistan, kısa menzilli Sidewinder tipi havadan havaya füzeler, orta menzilli AIM-120C tipi havadan havaya füzeler ve Paveway tipi lazer güdümlü füzeler satın alarak F-15'lerin etkisini arttırmak istemiştir.⁴³ Ancak buna rağmen, silah paketinde yer alan 84 yeni F-15'in Suudi hava gücüne katılmasının, Riyad yönetimine İran karşısında bir üstünlük sağlaması güçtür. Bu noktada her ne kadar bu uçaklarla birlikte Suudi Arabistan'ın savaş uçağı sayısı 368'e çıkacak olsa da teslimatın hemen yapılmayacak olması, İran'ın yeni savaş uçağı alımlarında bulunma ihtimali ve en önemlisi, İran'ın sahip olduğu balistik füze kapasitesi, Riyad yönetiminin İran karşısında caydırıcı bir rol oynamasını önlemektedir.

Silah paketinde savaş uçaklarının dışında öne çıkan bir diğer kalem, saldırı helikopterleridir. 60'ı Apache tipi (AH-64D) tipi ve 36'sı AH-6i tipi olmak üzere toplamda 96 adet sipariş edilen saldırı helikopterleri, şüphesiz Suudi hava gücüne önemli bir katkı yapacaktır. Zira 2010 itibarıyla Suudi ordusunda aktif durumda bulunan saldırı helikopteri sayısı 79'du. Suudi Arabistan'ın sahip olduğu geniş coğrafya düşünüldüğünde⁴⁴, kullanımda olan saldırı helikopteri sayısı oldukça azdı. Suudi ordusunun operasyonel hareketliliğine yönelik ihtiyacı karşılamaktan uzak olan saldırı helikopteri sayısının, gerek kapsamlı nitelikte bir saldırı helikopteri olan Apache'lerle gerekse hafif saldırı helikopteri kategorisindeki AH-6i tipi helikopterlerle artırılması, Suudi Arabistan'a iki açıdan avantaj sağlamaktadır. İlk olarak, Suudi Arabistan bu sayede stratejik konumdaki petrol sahalarının korunma düzeyini arttırmış ve ülke içinde meydana gelecek iç politika kaynaklı istikrarsızlıklara müdahalede elini güçlendirmiştir. Ancak bundan daha önemli olan nokta, yeni helikopterlerin İran'dan

⁴² Karşılaştırma için bkz. Ibid.

⁴³ Bkz. Defense Security Cooperation Agency, *Foreign Military Sales Notifications*, (Erişim Tarihi 25 Ekim 2010), http://www.dsca.mil/PressReleases/36-b/36b_index.htm, 10-43 no'lu bildiri.

⁴⁴ Yüzölçümü açısından Suudi Arabistan 2,149,690 kilometrekare toprağıyla Orta Doğu'nun en büyük ülkesidir.

sonra en büyük tehdidi oluşturan Yemen kaynaklı istikrarsızlıklara yönelik Riyad yönetiminin müdahale kapasitesini arttıracak olmasıdır. Zira 2009'un Aralık ayında Suudi Arabistan-Yemen sınırında çıkan çatışmalar esnasında, Suudi ordusu ağırlıklı olarak helikopterleri kullanmıştı. Bu noktadan hareketle, Yemen kaynaklı olası bir istikrarsızlıkta saldırı helikopterlerinin savaş uçaklarına göre taktik avantajları bulunduğu söylenebilir.⁴⁵ Ayrıca bu helikopterlerde kullanılmak üzere anlaşma kapsamında alınan gece görüş sistemleri, füzeler ve diğer silah sistemleri, saldırı helikopterlerinin hareket kabiliyetini ve ateş gücünü arttıran önemli unsurlardır.⁴⁶

Saldırı helikopterlerinin haricinde değinilmesi gereken bir diğer nokta, silah anlaşması kapsamında yer alan 72 adet Blackhawk (Skorsky) tipi helikopterlerdir. Bu helikopterler, saldırı helikopterlerinin dolduracağı boşluğun haricinde, Suudi birliklerinin çatışma bölgelerine transferlerinde önemli bir boşluğu dolduracaktır. Bu bağlamda Suudi Arabistan'ın coğrafyası dikkate alındığında, Blackhawk'ların çatışmalara müdahalede veya operasyonların düzenlenmesinde kara gücünün hareket kabiliyetini arttırarak önemli bir taktik avantaj sağlayacağı söylenebilir.

ABD ile Suudi Arabistan arasındaki silah anlaşmasının içeriği analiz edildiğinde Riyad yönetimine avantajlar sağladığı bir gerçektir. Ancak bu avantajların taktik nitelikli mi yoksa stratejik nitelikli mi olduğu tartışmalıdır. Bu bağlamda Suudi Arabistan'ın silah alımının iki farklı denklemde değerlendirilmesi yararlı olacaktır. İlk olarak, silah alımının Riyad yönetimine bölgesel denklemde sağladığı avantajlar açısından düşünülecek olursa, anlaşmanın Suudi Arabistan'a net bir stratejik avantaj sağlayacağını söylemek zordur. Sisteme entegre edilecek olan yeni silahlar, elbette Suudi askeri kapasitesini arttıracaktır. Ancak bu silahlar, bölgesel güç dağılımında köklü bir değişime neden olmayacaktır. Askeri denge açısından düşünüldüğünde, Suudi Arabistan'ın bu silah paketiyle İran veya İsrail karşısında üstün bir konuma geçmeyeceği rahatlıkla söylenebilir.

İkinci olarak, silah paketinin içeriği bölgesel denklem yerine, Suudi Arabistan özelinde değerlendirildiğinde, anlaşmanın Suudi Arabistan için doğuracağı "taktik sonuçlar" nedeniyle stratejik avantajlar sağlayacağı söylenebilir. Bu bağlamda "*Suudi rejiminin korunması*" Riyad yönetiminin bölgesel liderlik veya toprak bütünlüğü gibi amaçlarını zaman zaman ikinci planda bırakmaktadır. Bu nedenle özellikle toplumsal olaylara ve yerel çatışmalara müdahale

⁴⁵ Stracke, "The Saudi-US Arms Deal", s. 3.

⁴⁶ Helikopterlerde kullanılmak üzere alınan silah ve destekleyici diğer sistemler için bkz. Defense Security Cooperation Agency, *Foreign Military Sales Notifications*, (Erişim Tarihi 25 Ekim 2010), http://www.dsca.mil/PressReleases/36-b/2010/Saudi_Arabia_10-44.pdf, http://www.dsca.mil/PressReleases/36-b/2010/Saudi_Arabia_10-45.pdf, http://www.dsca.mil/PressReleases/36-b/2010/Saudi_Arabia_10-46.pdf

açısından taktik pozisyonunu güçlendiren Riyad yönetimi, böylece paketin içeriği dikkate alındığında stratejik bir kazanım elde etmiş olmaktadır.

Silah Anlaşmasının Bölgesel Etkileri

Silah anlaşmasının ABD ve Suudi Arabistan açısından önemini ve paketin Suudi yönetiminin güvenliğine reel katkısını inceledikten sonra, bu anlaşmanın bölgesel yansımalarını da irdelemek gerekir. Bu noktada silah paketi, bölgesel güç dengesini köklü bir şekilde değiştirmese de şüphesiz bazı bölgesel etkilerde bulunmuştur.

Silah anlaşmasına yönelik İsrail'in tepkisi için son sözü baştan söyleyerek, İsrail'in bu satışa, sanılanın aksine açıkça karşı çıkmadığı, hatta kerhen desteklediği belirtilmelidir. İsrail'in bu tutumunu iki nedenle açıklamak mümkündür. İlk olarak, silah paketi İsrail için bir sürpriz olmamıştır. Zira İsrail, Suudi-Amerikan silah müzakerelerinde başından itibaren sürecin içinde yer almaktadır. Bu bağlamda ABD 1960'lı yılların ikinci yarısından itibaren, bölgeye yönelik silah transferlerinde “*İsrail'in askeri üstünlüğünü gözetten bir politika*” uygulamaktadır. Orta Doğu'ya İsrail'in bölgedeki askeri üstünlüğünü gölgeleyecek silahlar satmayan Washington yönetimi, bölge ülkelerinin farklı kaynaklardan silah elde edip bu üstünlüğü sorgulaması durumunda, İsrail'e silah transferlerinde bulunup, askeri dengenin İsrail lehine devam etmesini sağlamıştır.⁴⁷ ABD'nin bu politikası, Suudi Arabistan'la yaptığı silah anlaşmasında da değişmemiştir. Nitekim Suudi Arabistan'la silah alım müzakereleri sürdürülürken aynı zamanda İsraili ve Amerikalı yetkililer arasında Savunma Bakanları ve bürokratlar düzeyinde de görüşmeler yapılmıştır. Suudi silah anlaşmasının kapsamının belirlenmesinde İsrail'le yapılan görüşmeler önemli rol oynamıştır.⁴⁸ Bu görüşmeler çerçevesinde İsrail'in askeri üstünlüğünün zarar görmeyeceği teminatı alındıktan sonra, Suudi Arabistan ile ABD arasındaki müzakerelerde sonuca ulaşılmıştır. İsrail'in Washington Büyükelçiliği Sözcüsü Jonathan Peled'in Suudi silah paketine ilişkin bir soruya verdiği yanıt şu şekildedir: “*(Suudi Silah anlaşmasından) Kaygı duymuyoruz...Amerikan yönetimiyle aramızda iyi, devamlı ve yakın bir diyalog bulunmaktadır. (ABD'nin) İsrail'in askeri üstünlüğünü korumaya yönelik güçlü ve devamlı taahhütleri bulunmaktadır.*”⁴⁹

⁴⁷ ABD ile İsrail arasındaki silah ilişkisi ve “İsrail'in askeri üstünlüğünü gözetme politikası” için bkz. Ferhat Pirinççi, “İsrail'in Silahlanmasında ABD'nin Rolü ve ABD-İsrail Stratejik İlişkinin Başlaması (1956-1973)”, *Historical Studies: International Journal of History*, Orta Doğu Özel Sayısı, Kasım 2010.

⁴⁸ Haaretz, “Report: U.S. Downgrades Saudi Arms Deal over Israeli Concerns”, 9 Ağustos 2010, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2010), <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/report-u-s-downgrades-saudi-arms-deal-over-israeli-concerns-1.306886>

⁴⁹ Nathan Guttman, “Israel Quietly Accedes to Huge Saudi Arms Deal, The Largest Ever”, *Jewish Daily Forward*, 27 Ekim 2010, (Erişim Tarihi: 3 Kasım 2010), <http://www.forward.com/articles/132611/>

Suudi Arabistan'ın aldığı yeni silahlarla bile İsrail askeri kapasitesini yalayamayacak olması ve bundan da önemlisi, iki ülke arasındaki farkın İsrail'e transfer edilecek yeni silahlar sayesinde korunacak olması, bu tespiti doğrulamaktadır. Nitekim ABD, Suudi Arabistan'a yeni nesil F-35 (Joint Strike Fighter) tipi savaş uçaklarından satmak yerine, yıllardır kullanımda olan F-15 serisi uçaklardan satmakta ve Suudi stoklarındaki 70 adedini modernize etmektedir. Bu arada silah anlaşması kapsamındaki F-15'lerle ilgili önemli bir hususu da belirtmek gerekir: Satılan F-15'ler Amerikan ordusunda kullanılan F-15'lerle veya İsrail'in sahip olduğu F-15'lerle aynı donanıma sahip değildir. Diğer bir ifadeyle, Suudi Arabistan'a satılan F-15'lerin ateşleme ve radar sistemlerinde bazı kısıtlamalara gidilmiştir. Böylece Suudi uçaklarının İsrail'e tehdit oluşturabilecek uzun menzilli atışlar yapması engellenmiştir.⁵⁰

Ayrıca İsrail'e tanınan önemli bir ayrıcalık da Suudi-Amerikan silah anlaşmasını kolaylaştırmıştır. ABD, Suudi Arabistan'la silah alım müzakerelerinin sürdürüldüğü 2008'in Eylül ayında, İsrail'e F-35 tipi yeni nesil savaş uçağı satışı konusunda Kongre'den onay almıştır.⁵¹ Toplam tutarının 15 milyar dolar civarında olması öngörülen bu bildirim, 7 Ekim 2010'da ABD ile İsrail arasında imzalanan silah anlaşmasıyla kesinleşmiştir. Yapılan anlaşmaya göre, İsrail ilk aşamada üç milyar dolarlık 20 adet F-35 satın almıştır. İlk teslimatın 2016'da yapılmasının öngörüldüğü anlaşmada İsrail'in ilave olarak 75 adet F-35 satın alma hakkı daha bulunmaktadır.⁵² Dolayısıyla Suudi Arabistan'a silah satışı bildiriminden kısa bir süre önce İsrail'le silah anlaşmasının kesinleştirilmesi, birbirinden ilişkisiz gelişmeler değildir.

İsrail'in Suudi silah paketine karşı çıkmamasının ve kerhen destek vermesinin altında yatan ikinci neden ise algılanan öncelikli tehditlerle ilgilidir. Zira İsrail'in günümüzde algıladığı öncelikli tehdit İran kaynaklıdır. Suudi Arabistan ise İran, Suriye, Hamas ve Hizbullah'tan algılanan tehditlerle kıyaslandığında oldukça marjinal bir tehdit olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada Suudi Arabistan'ın da İran'dan tehdit algılaması, İsrail'le stratejik çıkarlarının örtüştüğü anlamına gelmektedir. Bu durum, İsrail merkezli Begin-Sadat Stratejik Çalışmalar Merkezi Müdürü Efraim Inbar tarafından, "*Suudi silah satışı İsrail-Arap ilişkileriyle ilgili değildir... (satılan) silahlar, İran tehdidiyle karşı*

⁵⁰ Stephen Kurczy, "Why \$60 Billion in US Arms to Saudi Arabia isn't Causing an Outcry", Christian Science Monitor, 14 Eylül 2010, (Erişim Tarihi: 1 Kasım 2010), <http://www.csmonitor.com/World/Global-News/2010/0914/Why-60-billion-in-US-arms-to-Saudi-Arabia-isn-t-causing-an-outcry>; Adam Entous, "Saudi Arms Deal Advances...", s. 1.

⁵¹ Bildirim için bkz. Defense Security Cooperation Agency, *Foreign Military Sales Notifications*, (Erişim Tarihi: 15 Eylül 2010), http://www.dsca.mil/PressReleases/36-b/2008/Israel_08-83.pdf

⁵² Yaakov Katz, "Israel Signs Contract to Buy F-35 Stealth Fighter", *Jerusalem Post*, 7 Ekim 2010, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2010), <http://www.jpost.com/Israel/Article.aspx?id=190613>; Shlomo Shamir, "Israel, U.S. Finalize F-35 Stealth Fighter Purchase", *Haaretz*, (7 Ekim 2010), (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2010), <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/israel-u-s-finalize-f-35-stealth-fighter-purchase-1.317766>

karşıya olan İsrail'i rahatlatmaktadır” şeklinde dile getirilmektedir. Suudi Arabistan ile İsrail arasındaki durumu ironik olarak nitelendiren Inbar’a göre, “İran’dan algıladıkları tehdit nedeniyle, İsrail’le Suudi Arabistan aynı stratejik gemide bulunmaktadır.”⁵³

Sonuç olarak İsrail, Suudi Arabistan’ın silahlanmasını doğrudan desteklememektedir. Ancak Suudi Arabistan’ın ABD’den silah alamaması durumunda farklı kaynaklara yönelme ihtimali de bulunmaktaydı. Bu noktada, Avrupalı silah üreticisi ülkeler, Rusya veya Çin, Orta Doğu’ya yönelik silah satışlarında ABD gibi İsrail’in üstünlüğünü gözetken bir politika izlememekte ve dolayısıyla sattıkları silah sistemlerine kısıtlamalar getirmemektedirler. Amerikan silahlarının Suudi Arabistan’a satışı, İsrail’in bu kaygısının da giderilmesini sağlamıştır. Ayrıca İsrail, Riyad yönetimini sadece İran’a yönelik ortak kaygıları paylaştığı bir ülke olarak görmemektedir. İsrail açısından Suudi Arabistan, aynı zamanda İran karşısında bir denge unsuru ve stratejik açıdan bir tampon ülke olarak görülmektedir. Tüm bu nedenlerin etkisiyle İsrail, Suudi Arabistan’ın askeri kapasitesinin “*kontrollü bir şekilde artırılmasına*” kerhen destek vermiştir.

ABD-Suudi Arabistan silah anlaşmasının İran açısından etkileri irdelendiğinde, satışın sonuçlarının İran açısından karmaşık olduğu söylenebilir. Zira Suudi Arabistan her ne kadar kapsamlı bir silahlanma içine girse de paketin içeriği düşünüldüğünde, İran’ın bölgedeki askeri pozisyonunun sarsılacağını söylemek oldukça güçtür. Sahip oldukları envanterler dikkate alındığında, yeni gelen silahlara rağmen İran’ın Suudi Arabistan karşısında hava gücü, kara gücü ve donanma açısından net olan üstünlüğü devam edecektir. Tahran’ın sahip olduğu deniz gücü ve balistik füzeler, Suudi Arabistan’ın kısa vadede üstün gelemeyeceği iki önemli alandır.⁵⁴ Dolayısıyla Suudi silah paketi her ne kadar Suudi askeri kapasitesini arttırsa da Riyad yönetiminin İran üzerinde tam bir caydırıcılık oluşturmasına yetmemektedir.

Ayrıca İran’ın bölgesel güç dengesinde askeri kapasitesinin haricinde sahip olduğu bazı özellikler bulunmaktadır. İran nükleer faaliyetleri ve konvansiyonel gücünün dışında, bölge politikalarında Hizbullah ve Hamas gibi devlet dışı aktörlerle ve Şii gruplarla ilişkiler geliştirerek de etkili olmaktadır. Bunlardan özellikle Hamas, kabul görmesi ve örnek teşkil etmesi halinde Suudi rejiminin geleceği açısından önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Ayrıca Irak’ın İran karşısında bir denge unsuru olmaktan çıkması ve bunun da ötesinde İran politikalarını destekleyen bir ülkeye dönüşmesi ihtimali, İran’ın Suudi Arabistan

⁵³ Brian Murphy - Adam Schreck, “US-Saudi Arms Deal Ripples from Iran to Israel”, *Associated Press*, 21 Ekim 2010, (Erişim Tarihi: 25 Ekim 2010), <http://www.google.com/hostednews/ap/article/ALeqM5i94nejBxFYZoDuAeXQhK3uYPoZ4Q?docId= fe3066c 5c6ea45ccb550a2c1c34da186>

⁵⁴ Körfez ülkeleri arasındaki askeri denge için bkz. Cordesman - Nerguizian, *The Gulf Military Balance in 2010*, 21-29.

karşısında elini güçlendiren bir başka olgudur. Dolayısıyla İran açısından ne Suudi Arabistan ne de diğer Körfez ülkeleri öncelikli bir tehdit olarak algılanmamaktadır. Bu bağlamda İran Savunma Bakanı Ahmet Vahidi, Suudi silah paketine ilişkin bir soruya verdiği cevapta, “İran’ın hiçbir zaman Körfez devletlerinden tehdit algılamadığını” ifade ederek, “ABD’nin yaptığı kapsamlı silah anlaşmalarıyla bir yandan maksimum kârlar elde ettiğini, diğer yandan bölge ülkeleriyle İsrail arasında bir güç dengesi oluşmasına asla izin vermediğini” belirtmektedir.⁵⁵

Tahran’ın Suudi Arabistan karşısında sahip olduğu bu avantajlara rağmen, silah anlaşmasının İran açısından doğurduğu bir rahatsızlık da bulunmaktadır. Her şeyden önce Suudi yönetiminin bu anlaşmayı ABD ile gerçekleştirmesi, bölgedeki Amerikan etkisinin en azından bir süre daha etkili olacağı anlamına gelmektedir. Bu olgu, ABD’nin diğer Körfez ülkeleriyle yaptığı veya müzakere aşamasında olan silah anlaşmaları ile birlikte düşünüldüğünde, İran’ın rahatsızlığı artmaktadır. İran Savunma Bakanı Vahidi’nin sözleri de bu duruma işaret etmektedir: “Bölge ülkelerinin bölgesel güvenliği ve istikrarı sağlama hakkı bulunmaktadır...(ancak) istikrarı sağlamanın en iyi yolu militarizm (silah anlaşmaları yapmak) değil; bölge ülkeleri arasındaki güvenlik ve ekonomik işbirliğini güçlendirmektir.”⁵⁶

İran’ın çevresinde kendisinden tehdit algılayan ve Amerikan silahlarıyla donatılmış ülkelerin bulunması, Tahran’ın gelecekteki politikaları açısından önemlidir. Zira söz konusu ülkelerin askeri kapasitelerindeki artış, bir süre sonra bölgedeki askeri dengenin tamamen İran’ın aleyhine dönmesi anlamına gelebilecektir. Bu noktada İran, nükleer faaliyetlerinden vazgeçip veya Batı ile işbirliği yapıp bölge ülkelerinin tehdit algılamalarını azaltma girişimlerinde bulunabilir. Ancak bu durumun tersi de söz konusu olabilir. Diğer bir deyişle, İran’ın bölge ülkelerinin silahlanmasından algıladığı tehdit arttıkça, üzerindeki baskıya son vermek için nükleer silah elde etme girişimlerine ağırlık verebilir. Nitekim Stephen M. Walt, Foreign Policy dergisine gönderdiği yorumda bu duruma işaret etmekte ve şu soruları sormaktadır⁵⁷: “Eğer temel amacımız İran’ı nükleer silahlar üretmekten vazgeçirmekse (Suudi Arabistan’a silah satışı) bu amaca zarar vermez mi? (bu satış) kendi nükleer caydırıcılığını sağlaması için İran’a eskisinden daha büyük bir motivasyon sağlamaz mı?”

ABD-Suudi Arabistan silah anlaşmasının yarattığı etkiler diğer Körfez ülkeleri açısından ele alındığında, anlaşmanın üç nedenle BAE, Kuveyt, Bahreyn, Katar ve hatta Yemen gibi ülkeleri rahatlatan bir gelişme olarak algılandığı söylenebilir. İlk olarak, Körfez ülkeleri son dönemde ABD ile kapsamlı

⁵⁵ Fars News Agency, “DM: Persian Gulf States Pose No Threat to Iran's Security”, 10 Ekim 2010, No: 8907181634.

⁵⁶ Iran Daily, “Mid-East Security Promotion Urged”, No. 3798, 12 Ekim 2010, s. 3.

⁵⁷ Stephen M. Walt, “The New Saudi Arms Deal”, Foreign Policy, 21 Eylül 2010, (Erişim Tarihi: 25 Eylül 2010), http://walt.foreignpolicy.com/posts/2010/09/21/the_new_saudi_arms_deal

silah anlaşmaları yapmışsa da hiçbirisinin askeri kapasitesi Suudi Arabistan kadar etkili değildir.⁵⁸ Diğer bir ifadeyle, İran'dan tehdit algılayan Körfez ülkeleri arasında askeri anlamda liderlik yapma yeteneğine sahip olan tek ülke Suudi Arabistan'dır. Bu noktada Suudi silah paketi, Riyad yönetiminin Körfez güvenliğine yönelik etkisi açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca diğer Körfez ülkelerinin yaptıkları silah alımlarında savunma yönü ağır basan silah sistemlerinin yer almasına karşılık, Suudi silah paketinde saldırı yönü ağır basan silahların bulunması, hem Suudi Arabistan'ın liderlik rolünü öne çıkarmış hem de söz konusu ülkelerin kaygılarını bir nebze de olsa azaltmıştır.⁵⁹

Anlaşmanın Körfez ülkelerine ikinci etkisi ise Suudi Arabistan'dan ziyade ABD ile ilişkilidir. İran'dan algılanan tehditlerin arttığı bir dönemde, ABD'nin tarihin en büyük silah satışını bir Körfez ülkesine gerçekleştirmesi, Körfez güvenliğinin ABD açısından önemsendiğinin bir göstergesidir. Dolayısıyla ABD'nin 2000'li yıllarda gerek Körfez ülkelerine yapmış olduğu silah satışlarıyla gerekse siyasal söylemlerle verdiği destek, Suudi Arabistan özelinde teyit edilmiştir. Bu durum, geleceğe dönük İran kaynaklı tehdit algılamalarında Körfez ülkeleri için psikolojik bir destek sağlamıştır. Ayrıca Suudi silah anlaşmasının gerçekleşmesi, ABD'nin Körfez ülkelerinden özellikle BAE, Katar ve Kuveyt gibi ülkelerle yürüttüğü yeni silah alım görüşmelerini de kolaylaştıracak ve hızlandıracak bir gelişme olarak düşünülmelidir.

Son olarak Suudi silah paketinin içeriğinden hareketle, anlaşmanın Körfez ülkelerindeki rejim güvenliği açısından da anlamlı olduğu söylenebilir. Silah paketindeki özellikle helikopter kalemlerinin, olası bir iç karışıklık veya düşük yoğunluklu çatışmada oldukça etkili bir müdahale aracı olduğu vurgulanmıştı. ABD'nin Suudi Arabistan'a bu alandaki satışı büyük ölçüde Suudi rejiminin güvenliğini arttırmaya yönelikti. Bu bağlamda diğer Körfez ülkelerinin gerek petrol alanlarının korunması gerekse olası bir iç karışıklığa müdahale için ve en önemlisi de rejimlerinin güvenliğini arttırmak için gelecekteki silahlanma görüşmelerinde savunma amaçlı füze sistemlerinin yanı sıra bu tür silah sistemlerine yönelmesi ihtimali düşük değildir.

⁵⁸ ABD 2005-2009 döneminde Körfez ülkelerinin temel silah tedarikçisi konumundadır. Katar'ın silahlarının yüzde 98'i, Kuveyt'in yüzde 91'i, Umman'ın yüzde 79'u, BAE'nin yüzde 60'ı ve Bahreyn'in yüzde 55'i tek başına ABD tarafından tedarik edilmiştir. Bkz. Solmirano - Wezeman, *Military Spending and Arms Procurement in the Gulf States*, ss. 2-3.

⁵⁹ Bununla beraber askeri boyutta, Körfez İşbirliği Örgütü'ndeki koordinasyon eksikliğinin üye ülkeler açısından önemli bir handikap olduğu belirtilmelidir. Bkz. Mahmoud Habboush, "Gulf Buying More Arms But Cooperation Lags", *Kuwait Times*, 17 Ekim 2010, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2010), http://www.kuwaittimes.net/read_news.php?newsid=MTEyMjkyMTk2OA==

Sonuç

Suudi-Arabistan silah anlaşması, gerek muhatapları gerekse etkilediği kesimler açısından birçok taraf için *kazan-kazan* durumu oluşturmaktadır. Bununla beraber anlaşmadan en kârlı çıkan tarafın ABD olduğu söylenebilir. ABD açısından, savunma sanayinin ekonomik zorluklar yaşadığı dönemde yapılan silah anlaşması, ABD'nin savunma bütçesinde kısıntılara gitmesiyle doğacak zararların karşılanması için önemli bir kaynak olmuştur. Aynı zamanda Washington'un Riyad yönetimiyle ilişkilerini en az 10-15 yıl daha garanti altına almıştır. Anlaşma bölgesel güvenliğin sağlanması için bölge ülkelerinin sorumluluğunu arttırdığı gibi, ABD'nin bölgedeki askeri yükünü de azaltan bir süreci başlatmıştır.

Suudi Arabistan açısından düşünüldüğünde Riyad yönetimi bu satışla öncelikle ABD'nin güvenlik garantisinin devam etmesini sağlamıştır. Aynı zamanda mevcut askeri modernizasyon ihtiyaçlarını karşılamış ve askeri kapasitesini güçlendirmiştir. Suudi Arabistan açısından önemli bir avantaj da iç istikrarsızlıklara ve düşük yoğunluklu çatışmalara karşı rejim güvenliğini güçlendirmiş olmasıdır. İsrail açısından ele alındığında ise Suudi silah paketi İsrail'in bölgedeki askeri pozisyonuna herhangi bir zarar vermemiştir. Bu durum hem İsrail'in ABD'den alacağı yeni silah sistemleriyle hem de Suudi yönetimine satılan F-15 uçaklarına yapılan kısıtlamalarla sağlanmıştır.

Diğer Körfez ülkeleri de anlaşmadan olumlu etkilenmişlerdir. Zira ABD'nin böylesine büyük bir silah satışında bulunması, söz konusu ülkelerin ABD tarafından silahlandırılmalarının devam edeceğini göstermektedir. ABD'nin bu ülkelerle yapacağı her bir silah satışı, sıradan bir ticari eylem olmasının ötesinde, bu ülkelere siyasal destek ve koruma sağlayacaktır. Bunun yanı sıra yukarıda ele alınan dört taraf açısından en önemli sonuç, ABD-Suudi Arabistan silah anlaşmasının İran'a yönelik taşıdığı mesajdır. Bu bağlamda *"İran'ın nükleer faaliyetlerine devam etmesi halinde, çevresindeki silahlanmanın/silahlandırılmanın devam edeceği"* gösterilmek istenmiştir.

İran açısından değerlendirildiğinde ise Suudi silah paketinin İran için öncelikli bir tehdit algılaması yaratmadığı söylenebilir. Bununla beraber, bu kapsamlı silah anlaşmasının, bölgedeki diğer ülkelerin yapacağı silahlanma faaliyetlerinin bir öncüsü konumunda olması muhtemeldir. Buradan hareketle çevresinde kendisinden sürekli olarak tehdit algılayan ve Amerikan silahlarıyla donatılmış ülkelerin bulunması, nükleer faaliyetleri nedeniyle ABD ve AB'nin baskısı altında bulunan Tahran'ın gelecekteki politikaları üzerinde etki yaratacaktır. İran'ın bu noktada düşük ihtimal olarak, nükleer faaliyetlerinden vazgeçmesi ve konvansiyonel silahlanmasını savunma ağırlıklı silahlara kaydırması söz konusu olabilir. Büyük ihtimalle ise Tahran yönetimi bunun aksi bir tutum takınacak ve silahlanma faaliyetlerini arttıracaktır. Ayrıca ABD-Suudi Arabistan silah anlaşmasının bir başlangıç teşkil etmesi, *"İranlı karar verici-*

lerde nükleer silahlara sahip olmaya yönelik yeni bir meşruiyet zemini” oluşturmaktadır.

Sonuç olarak ABD-Suudi Arabistan silah anlaşmasının etkilerini mikro ve makro düzeyde değerlendirmek anlamlıdır. Mikro düzeyde silah anlaşması, Suudi Arabistan’ın özellikle rejim güvenliğini arttıran bir faktör olarak değerlendirilebilir; ancak bu anlaşmanın içeriği bölgesel denklemde Riyad yönetimine bir üstünlük sağlamamaktadır. Suudi Arabistan’ın bölgesel güç dengesindeki konumunu muhafaza etmeye yönelik bir girişim olarak düşünülmelidir. Makro açıdan yaklaşıldığında ise ABD’nin silah anlaşmasıyla bölge politikalarında önemli bir kazanım daha elde ettiği görülmektedir. Ancak bundan da önemlisi Orta Doğu’da silahlanmanın yeni bir trende girdiği söylenebilir. Bu bağlamda özellikle Körfez bölgesinde meydana gelen silahlanma faaliyetlerinin, savunma yönü ağırlıklı silahlardan saldırı yönü ağırlıklı silahlara doğru kayması ve bu durumun da bölgesel istikrarı ciddi anlamda bozması yüksek bir olasılıktır.

Kaynakça

- Arab News*, “US Plans to Sell \$60bn Arms to Saudi Arabia”, 20 Ekim 2010, (Erişim Tarihi: 22 Ekim 2010), <http://arabnews.com/economy/article166019.ece>
- Arı*, Tayyar. *Geçmişten Günümüze Orta Doğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi*, 4. Baskı, Bursa: MKM Yayınları, 2008.
- Arı*, Tayyar. *Irak, İran, ABD ve Petrol*, Güncellenmiş 2. Baskı, İstanbul: Alfa Yay., 2007.
- Ayhan*, Veysel. *Orta Doğu ve Petrol: İmparatorluk Yolu*, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Bursa: Dora Yayınları, 2009.
- Ayhan*, Veysel. “Yemen Sorunu ve Suudi Arabistan’a Etkisi: Selefi-Şii Gerginliğinin Çatışmaya Dönüşmesi Olasılığı”, *Orta Doğu Analiz*, Cilt 2, Sayı 14, Şubat 2010, ss. 38-51.
- Bronson*, Rachel. *Thicker Than Oil: America’s Uneasy Partnership with Saudi Arabia*, New York: Oxford University Press, 2006.
- Cordesman*, Anthony H. - *Nerguizian*, Aram. *The Gulf Military Balance in 2010: An Overview*, Center for Strategic and International Studies, (CSIS), 22 Nisan 2010.
- Cordesman*, Anthony. *The New Saudi Arms Deal: Serving Vital US Security Interests*, CSIS, 24 Ağustos 2010, (Erişim Tarihi 29 Ağustos 2010), <http://csis.org/publication/new-saudi-arms-deal>
- Council on Foreign Relations Expert Roundup*, “Is Big Saudi Arms Sale a Good Idea?”, 27 Eylül 2010, (Erişim Tarihi: 17 Ekim 2010), http://www.cfr.org/publication/23019/is_big_saudi_arms_sale_a_good_idea.html#expert_roundup_author_7513
- Defense Security Cooperation Agency, *Foreign Military Sales Notifications*, http://www.dsca.mil/PressReleases/36-b/36b_index.htm, (Erişim Tarihi 25 Ekim 2010), 10-43, 10-44, 10-45 ve 10-46 nolu Basın Bildirileri.
- Defense Security Cooperation Agency, *Foreign Military Sales Notifications*, http://www.dsca.mil/PressReleases/36-b/36b_index.htm, (Erişim Tarihi 25 Ekim 2010), 10-43 no’lu bildiri.
- Defense Security Cooperation Agency, *Foreign Military Sales Notifications*, (Erişim Tarihi 25 Ekim 2010), http://www.dsca.mil/PressReleases/36-b/2010/Saudi_Arabia_10-44.pdf, http://www.dsca.mil/PressReleases/36-b/2010/Saudi_Arabia_10-45.pdf, http://www.dsca.mil/PressReleases/36-b/2010/Saudi_Arabia_10-46.pdf
- Defense Security Cooperation Agency, *Foreign Military Sales Notifications*, (Erişim Tarihi: 15 Eylül 2010), http://www.dsca.mil/PressReleases/36-b/2008/Israel_08-83.pdf

Entous, Adam. "Saudi Arms Deal Advances: White House to Notify Congress Soon of \$60 Billion Package, Largest Ever for U.S.", *Wall Street Journal*, 12 Eylül 2010, (Erişim Tarihi 24 Eylül 2010), <http://online.wsj.com/article/SB10001424052748704621204575488361149625050.html>

Fars News Agency, "DM: Persian Gulf States Pose No Threat to Iran's Security", 10 Ekim 2010, No: 8907181634.

Gollust, David. "US Confirms \$60 Billion Arms Sales Package for Saudi Arabia", *Voice of America*, 20 Ekim 2010, (erişim Tarihi: 24 Ekim 2010), <http://www.voanews.com/english/news/usa/US-Confirms-60-Billion-Arms-Sales-Package-for-Saudi-Arabia--105375438.html>

Gutman, Nathan. "Israel Quietly Accedes to Huge Saudi Arms Deal, The Largest Ever", *Jewish Daily Forward*, 27 Ekim 2010, (Erişim Tarihi: 3 Kasım 2010), <http://www.forward.com/articles/132611/>

Habboush, Mahmoud. "Gulf Buying More Arms But Cooperation Lags", *Kuwait Times*, 17 Ekim 2010, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2010), http://www.kuwaittimes.net/read_news.php?newsid=MTEyMjkyMTk2OA==

Hartung, William. "Rethinking the Saudi Arms Deal", *The Huffington Post*, 27 Ekim 2010, (Erişim Tarihi: 29 Ekim 2010), http://www.huffingtonpost.com/william-hartung/rethinking-the-saudi-arms_b_774762.html

Hartung, William. "Rethinking the Saudi Arms Deal", *The Huffington Post*, 27 Ekim 2010, (Erişim Tarihi: 29 Ekim 2010), http://www.huffingtonpost.com/william-hartung/rethinking-the-saudi-arms_b_774762.html

Iran Daily, "Mid-East Security Promotion Urged", No. 3798, 12 Ekim 2010, s. 3.

Katz, Yaakov. "Israel Signs Contract to Buy F-35 Stealth Fighter", *Jerusalem Post*, 7 Ekim 2010, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2010), <http://www.jpost.com/Israel/Article.aspx?id=190613>

Kurczy, Stephen. "Why \$60 Billion in US Arms to Saudi Arabia isn't Causing an Outcry", *Christian Science Monitor*, 14 Eylül 2010, (Erişim Tarihi: 1 Kasım 2010), <http://www.csmonitor.com/World/Global-News/2010/0914/Why-60-billion-in-US-arms-to-Saudi-Arabia-isn-t-causing-an-outcry>

Murphy, Brian - Schreck, Adam. "US-Saudi Arms Deal Ripples from Iran to Israel", *Associated Press*, 21 Ekim 2010, (Erişim Tarihi: 25 Ekim 2010), <http://www.google.com/hostednews/ap/article/ALeqM5i94nejBxFYZoDuAeXQhK3uYPoZ4Q?d ocId= fe3066c5c6ea45ccb550a2c1c34da186>

Murphy, Caryle. "Why is Saudi Arabia stockpiling U.S. weapons?", *Global Post*, 23 Ekim 2010, (Erişim Tarihi: 25 Ekim 2010), <http://www.globalpost.com/dispatch/saudi-arabia/101022/why-saudi-arabia-stockpiling-us-weapons>

Pirinççi, Ferhat. "İsrail'in Silahlanmasında ABD'nin Rolü ve ABD-İsrail Stratejik İlişkinin Başlaması (1956-1973)", *Historical Studies: International Journal of History*, Orta Doğu Özel Sayısı, Kasım 2010.

Pirinççi, Ferhat. *Silahlanma ve Savaş: Orta Doğu'daki Silahlanma Girişimlerinin Bölgesel ve Küresel Güvenliğe Etkisi (Soğuk Savaş Dönemi)*, Bursa: Dora Yayınları, 2010.

Pollack, Josh. "Saudi Arabia and the United States, 1931-2002", *Middle East Review of International Affairs*, Volume 6, No. 3 - September 2002, (Erişim Tarihi: 14 Temmuz 2004), <http://meria.idc.ac.il/journal/2002/issue3/jv6n3a7.html>

Schreck, Adam. "US-Saudi Arms Deal Ripples from Iran to Israel", *Jordan Times*, 21 Ekim 2010, (Erişim Tarihi: 23 Ekim 2010), <http://www.jordantimes.com/?news=31186>

Shamir, Shlomo. "Israel, U.S. Finalize F-35 Stealth Fighter Purchase", *Haaretz*, (7 Ekim 2010), (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2010), <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/israel-u-s-finalize-f-35-stealth-fighter-purchase-1.317766>

SIPRI Arms Transfers Database, Saudi Arabia: Transfers of major conventional weapons: sorted by supplier. Deals with deliveries or orders made for year range 1975 to 2009, 19 Eylül 2010.

Solmirano, Carina - Wezeman, Pieter D. *Military Spending and Arms Procurement in the Gulf States*, SIPRI Factsheet, Ekim 2010.

Stork, Joe - Paul, Jim. "Arms Sales and the Militarization of the Middle East", *MERIP Reports*, No. 112, *The Arms Race in the Middle East*, Şubat 1983, ss. 5-15.

Stracke, Nicole. "The Saudi-US Arms Deal", Gulf Research Center Analysis, 16 September 2010, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2010), http://www.grc.ae/?frm_action=view_newsletter_web&sec_code=grcanalysis&frm_module=contents&show_web_list_link=1&int_content_id=70693&PHPSESSID=f56f2b96b3c21b38004f0e973c39d15d

U.S. Energy Information Administration, *Saudi Arabia Energy Profile*, (Erişim Tarihi 20 Ekim 2010), http://www.eia.doe.gov/country/country_energy_data.cfm?fips=S

Volkman, Kelsey. "Bond: Saudi Deal for Boeing Fighter Jets Protects 1,000 St. Louis Jobs", *St. Louis Business Journal*, 20 Ekim 2010 (Erişim Tarihi: 24 Ekim 2010) <http://www.bizjournals.com/stlouis/news/2010/10/20/bond-saudi-deal-for-boeing-fighter.html>

Walt, Stephen M. "The New Saudi Arms Deal", *Foreign Policy*, 21 Eylül 2010, (Erişim Tarihi: 25 Eylül 2010), http://walt.foreignpolicy.com/posts/2010/09/21/the_new_saudi_arms_deal

Wezeman, Siemon T. - Bromley, Mark - Wezeman, Pieter D. "International Arms Transfers", *Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) Yearbook 2009: Armaments, Disarmament and International Security Summary*, 2009.